

ANTROPOLOGIE ȘI PSIHOLOGIE

Prea onorată asistență! Când enigmele existenței se referă la viața sufletului uman, ele nu devin doar niște întrebări importante despre viață, ci devin, într-un sens intim, viața însăși. Ele devin fericire sau suferință a existenței omului. Și anume, nu numai fericire sau suferință trecătoare, ci fericire și suferință pe care omul trebuie să le poarte prin viață un anumit timp, astfel încât prin această trăire a fericirii sau a suferinței el devine destoinic sau nedestoinic pentru viață.

Ei bine, omul se situează față de propriul suflet în așa fel încât cele mai importante întrebări existențiale legate de acest suflet și de natura lui spirituală nu se ivesc, propriu-zis, din cauză că el s-ar putea îndoi, într-un fel, de natura spiritual-sufletească a propriei sale ființe. Tocmai pentru că el este sigur, într-o anumită privință, de propria sa natură spirituală și sufletească, tocmai pentru că el trebuie să vadă în această natură spirituală și sufletească propria sa menire și demnitate de om, problema destinului cosmic al sufletului său devine pentru el marea, grandioasa enigmă a existenței. Bineînțeles, nici celui mai sever materialist nu-i trece prin minte să nege spiritualul din omul însuși. El va recunoaște spiritualul ca atare, numai că îl consideră, într-un fel, rezultat al unor procese fizice, materiale. Dar cel care, fără o asemenea teorie,

CUPRINS

Prefața (editorului)	9
Antroposofie și psihologie (<i>2 iunie 1922</i>)	13
Psihologie teosofică (<i>16 martie 1904</i>)	37
Spiritul, sufletul și trupul omului (<i>28 februarie 1918</i>)	57
Viața prenatală și legătura cu viața de după moarte a ființei sufletești (<i>22 august 1919</i>)	87
Structura tripartită a sufletului (<i>30 octombrie 1921</i>)	103
Latura trupească, latura sufletească și latura spirituală a vieții sufletești (<i>1 noiembrie 1910</i>)	123
Forțe sufletești între reprezentare și dorință (<i>3 noiembrie 1910</i>)	145
Despre natura conștiinței. Nașterea judecării și a reprezentării Eului (<i>4 noiembrie 1910</i>)	171
Caracterul uman (<i>14 martie 1910</i>)	207

Gândire – simțire – voință (<i>15 iulie 1921</i>)	235
Linii fundamentale ale unei psihologii oculte (<i>30 septembrie 1921</i>)	252
Note (ale editorului)	269
Postfață (Markus Treichler)	277
Indice al surselor bibliografice	317

se întreabă, pur și simplu, pe baza celor mai profunde nevoi ale simțirii sufletului său, care este destinul acestei Sine sufletești, se va găsi pus în viață în fața unei sume de fenomene, de experiențe, care devin pentru el întrebări enigmatice tocmai pentru că este pe deplin conștient de viața sa sufletească-spirituală, și tocmai de aceea trebuie să întrebe: Oare această viață spiritual-sufletească este un suflu trecător, care se înalță din existența fizică și care se întoarce odată cu ea în lumea generală a realităților naturii, sau acest spiritual-sufletească are legătură cu o lume spiritual-sufletească existentă în sine, în cadrul căreia el are o importanță veșnică?

Dintre numeroasele trăiri sufletești care se apropie de om și îi așază în fața ochiului spiritual acele întrebări care devin pentru el enigme ale sufletului, aș vrea să aleg numai două.

Am putea spune: Poate că pentru puțini oameni aceste trăiri se impun în așa fel încât ei să devină conștienți de ele sau chiar să le transforme în niște întrebări teoretice despre suflet. Important este faptul că asemenea trăiri cuprind niște regiuni sufletești subconștiente sau inconștiente, în care ele se fixează și apar în conștientă numai sub forma unei dispoziții sufletești generale sau și sub forma unei indispoziții sufletești, care apar sub forma unor stări care ne fac curajoși și energici în viață sau sub forma unor stări care ne doboară, astfel încât nu suntem capabili să ne adaptăm nicăieri în mod corect în viață sau să înțelegem această viață în modul care este potrivit pentru noi. Cum spuneam, aș vrea să evidențiez numai două dintre aceste trăiri.

Una dintre ele îi apare omului în fața ochiului sufletească în fiecare seară, când adoarme, când ceea ce urzește și se tălăzuiește încoace și încolo ziua, în timpul stării de veghe, ca trăire sufletească, se cufundă în inconștient, ca și cum ar dispărea. Când omul observă această trăire sau, așa cum e cazul la majoritatea oamenilor, când în sufletul său se manifestă senzațiile inconștiente ale acestei trăiri, atunci el este cuprins de un fel de neputință a acestei vieți sufletești față de mersul exterior al lumii. Și, tocmai pentru că omul consideră că viața sufletească este partea sa cea mai prețioasă, partea sa cea

mai demnă, pentru că nu poate nega că el este, în sensul adevărat al cuvântului, o ființă spiritual-sufletească, tocmai de aceea îl asaltează din interior în afară ceea ce el simte, așadar, ca neputință a vieții sufletești, și trebuie să se întrebe: Oare când omul pășește prin poarta morții mersul general al naturii preia în sine trăirile sufletești, la fel cum acest mers general al naturii le preia în sine de fiecare dată la adormire? – Aș putea spune că una dintre trăiri este neputința vieții sufletești.

Cealaltă trăire este, într-un anumit fel, o trăire opusă polar primei trăiri. Avem această trăire la trezire, când, poate după trecerea printr-o lume de vis haotică și ciudată, care nu coincide cu realitatea, noi simțim, mai mult sau mai puțin clar sau confuz, mai mult sau mai puțin conștient sau inconștient, că ne cufundăm în corp cu ceea ce percepem și trăim ca fiind ființa noastră spiritual-sufletească. Simțim atunci că acest spiritual-sufletesc ne cuprinde simțurile, că prin relațiile reciproce dintre lumea exterioară și simțurile noastre, care sunt, desigur, de natură fizic-fiziologică, noi ne-am impus trăirea sufletească. Simțim că acest spiritual-sufletesc coboară mai adânc în corpul nostru, că noi ne cuprindem organele voinței cu acest spiritual-sufletesc și că apoi devenim un om treaz, lucid, care se poate sluji de corpul său, de organismul său. Dar, dacă reflectăm, trebuie să ne spunem: În ciuda tuturor cercetărilor din cadrul anatomiei și fiziologiei, care se străduie să privească și să analizeze din exterior într-un mod grandios funcțiile corpului, considerând lucrurile din punct de vedere interior, noi, ca oameni, nu știm nimic, în primă instanță, pe baza conștienței obișnuite, despre raportul reciproc care există între ființa noastră spiritual-sufletească și activitățile noastre corporale. Dacă examinăm cea mai simplă activitate corporală care ia naștere pe baza voinței, ridicarea brațului, mișcarea mâinii, trebuie să ne spunem: La început, noi avem reprezentarea, ideea acestei ridicări a brațului, a acestei mișcări a mâinii. Dar cum coboară această idee, această reprezentare, în organismul nostru, cum pătrunde în sistemul muscular, cum ia naștere, în cele din

urmă, ceea ce noi putem cunoaște, totuși, numai prin intermediul văzului: ceea ce se petrece aici, în interior, rămâne ascuns conștienței obișnuite, rămâne la fel de ascuns pe cât de ascuns rămâne în acel mecanism minunat pe care ni-l prezintă fizica și fiziologia în ochiul uman sau, în alt organ de simț, spiritual-sufletescul.

Astfel, trebuie să ne spunem că, dacă una dintre trăirile care ne impun enigme este, pe de o parte, neputința vieții sufletești, atunci, pe de altă parte, întinericul în care ne cufundăm cu ființa noastră spiritual-sufletească atunci când simțim că aceasta se revarsă în propriul nostru corp este o trăire care ne ridică în continuare niște întrebări enigmatice. Trebuie să ne spunem – desigur, majoritatea oamenilor nu fac acest lucru în mod conștient, dar ei îl simt ca dispoziție a sufletului lor: Această ființă spiritual-sufletească ne este necunoscută ca element creator în relația sa cu organismul, ne este necunoscută acolo unde ea își manifestă spre exterior menirea propriu-zisă în existență tocmai în cadrul vieții fizic-pământești.

Ceea ce orice om naiv trăiește în acest fel se extinde sub o formă oarecum modificată în psihologie. Firește, ar trebui să discutăm mult timp dacă am vrea să analizăm din punct de vedere științific modul în care se strecoară în știință aceste întrebări enigmatice; dar am putea exprima acest lucru, poate oarecum sub aspect exterior, cel puțin în felul următor.

Știința observă, pe de o parte, ființa sufletească și se întreabă: Ce relație există între această ființă sufletească și ființa corporal-exterioară? Prin faptul că ea privește în cealaltă direcție, spre ființa corporală și spre tot ceea ce au de spus științele exterioare ale naturii despre această ființă corporală, unii sunt de părere – și psihologia are o istorie lungă în această privință – că ar trebui să ne reprezentăm ființa sufletească drept cauza propriu-zis activă a ființei corporale; ceilalți sunt de părere că ar trebui să considerăm ființa corporală drept elementul propriu-zis activ, și că ființa sufletească ar fi numai un fel de efect al ființei corporale. Niște cercetători sau gânditori mai noi din domeniul psihologiei au sesizat insuficiența celor două concepții, și de aceea au elaborat

concepția ciudată despre paralelismul psihofizic¹, conform căreia nu se poate spune că ființa corporală ar acționa asupra ființei sufletești sau că ființa sufletească ar acționa asupra ființei corporale, ci numai: în paralel cu viața sufletească se desfășoară niște procese corporale și în paralel cu viața corporală se desfășoară niște procese sufletești; s-ar putea spune întotdeauna numai ce procese sufletești le însoțesc pe cele corporale sau ce procese corporale le însoțesc pe cele sufletești.

Dar această psihologie simte ea însăși, pe de o parte, un fel de neputință a vieții sufletești. Dacă începem să cercetăm cu conștiința obișnuită această viață sufletească, așa cum i se prezintă ea cercetătorului sufletului, psihologului, vedem că ea are ceva pasiv din punct de vedere interior, ceva despre care nu putem spune că intervine activ în viața corpului. Cel care examinează cele două activități sufletești, gândirea și simțirea – cu voința lucrurile stau în așa fel încât nu putem observa ce se întâmplă; de aceea, într-un anumit sens, pentru cercetarea sufletului în privința voinței e valabil același lucru ca și în privința gândirii și simțirii –, celui care privește această gândire și simțire cu mijloacele psihologiei ele îi apar fără vlagă, astfel încât el nu poate găsi nicăieri ceva care să poată interveni cu adevărat activ în domeniul corporal. Atunci psihologul simte ceea ce am putea numi neputința vieții sufletești în cadrul conștiinței obișnuite. Firește, s-a căutat în cele mai diverse feluri să se învingă acest sentiment al neputinței vieții sufletești. Dar disputa filosofilor, perindarea diferitelor concepții filosofice care au apărut pe parcursul timpului îi oferă celui care privește omul într-un mod lipsit de prejudecăți o dovadă a faptului că pentru conștiința obișnuită e imposibil să se apropie de această trăire sufletească, fiindcă peste tot se impune sentimentul de neputință al acelei ființe sufletești pe care o poate observa această conștiință obișnuită.

Referitor la o asemenea observare a vieții sufletești de către conștiința obișnuită au apărut aici, la Viena, o serie de opere ale literaturii clasice care constituie un fel de pietre de hotar în cadrul

evoluției filosofiei. Mă refer, cu toate că eu însumi nu mă pot declara nici pe departe în favoarea conținutului lor, la faptul că aceste cărți sunt extraordinar de importante tocmai din punctul de vedere al conștiinței obișnuite. Mă refer la cartea lui Richard Wahle, *Das Ganze der Philosophie und ihre Ende (Totalitatea filosofiei și sfârșitul ei)*, în care autorul vrea să arate că această conștiință obișnuită nu poate ajunge la niciun fel de rezultate considerabile cu privire la viața sufletească, și că ar trebui să se încredințeze teologiei, fiziologiei, esteticii, pedagogiei sociale ceea ce încearcă să realizeze cercetarea filosofică în această direcție. Și Richard Wahle dezvoltă apoi ideile acestei cărți într-un mod și mai pregnant în cartea sa *Mechanismus des geistigen Lebens (Mecanismul vieții spirituale)*. Putem spune: Aici se arată o dată în mod real că, de fapt, conștiința obișnuită este neputincioasă când e vorba să se pronunțe în vreun fel despre problemele vieții sufletești. Eul, unitatea sufletului, tot ceea ce a adus la suprafață o psihologie mai veche, se spulberă în fața criticii pe care o exercită această conștiință obișnuită față de ea însăși.

Pe de altă parte, în epoca modernă s-a încercat în mod firesc, ba chiar, am putea spune, în mod necesar, să nu se pătrundă în mod direct cu psihologia în domeniul sufletesc, față de care conștiința obișnuită este neputincioasă, ci să afle ceva despre ceea ce numim de obicei fenomene sufletești prin intermediul acelor fenomene corporale care își au originea în așa-numitul domeniu sufletesc. În acest fel a luat naștere psihologia experimentală. Aceasta este, cu siguranță, un produs necesar al concepției actuale despre lume și al metodei noastre actuale de cercetare. Și cel care stă pe solul de pe care vă vorbesc eu aici nu va tăgădui niciodată deplina îndreptățire a acestei psihologii experimentale. El poate că nu va fi de acord în amănunt nici cu căile de cercetare, nici cu rezultatele cercetării; dar îndreptățirea acestei psihologii experimentale nu poate fi tăgăduită.

Atunci aici apare cealaltă enigmă a sufletului. Oricât de multe aflăm prin psihologia experimentală despre ceea ce se poate trăi

prin intermediul corpului, trebuie, totuși, să spunem: Tot ceea ce aflăm în acest fel sau ceea ce aflăm în aparență despre niște funcții pur sufletești, ne devine cunoscut, totuși, dacă nu vrem să ne amăgim, numai prin intermediul corpului. Toate acestea țin de o sferă care, odată cu moartea, este predată mersului general al naturii, astfel încât în acest fel nu se poate afla nimic despre ființa spiritual-sufletească, al cărei destin cosmic este pentru om o problemă atât de importantă, atât de grandioasă. Și astfel putem spune că, într-un fel, marea enigmă a sufletului apare din nou și pentru această psihologie.

Să ne amintim de un psiholog modern care a trăit și a activat mult timp aici, la Viena, și care rămâne de neuitat pentru toți cei care au stat vreodată în fața lui pe băncile școlii la Viena, ca mine, de exemplu, cel care vă vorbesc acum. E vorba de un psiholog modern, care în primul volum al operei sale de psihologie, rămasă neterminată, a spus: Ce ne-ar putea oferi întreaga psihologie dacă ea ne-ar explica – acest lucru îl adaug eu, fie pe cale experimentală, fie pe cale neexperimentală – cum se asociază sau se disociază reprezentările, cum funcționează atenția, cum ia naștere memoria în viața dintre naștere și moarte, și așa mai departe, dacă, tocmai în virtutea caracterului științific al acestei psihologii, care vrea să imite științele naturii, ar trebui să renunțăm să aflăm care este destinul sufletului uman atunci când corpul uman se descompune în elementele sale? Acest lucru, prea onorată asistență, nu a fost rostit de vreun fantast, ci de gânditorul riguros Franz Brentano², care, în esență, a făcut din psihologie misiunea vieții sale și care a vrut să lucreze în domeniul psihologiei în conformitate cu metoda naturalist-științifică riguroasă din zilele noastre. Totuși, tocmai el a pus în fața contemporanilor săi enigma sufletului, așa cum am arătat, ca pe o necesitate științifică.

Dar omul lipsit de prejudecăți trebuie să tragă o concluzie din toate acestea. Concluzia este aceea că prin metode naturalist-științifice noi putem ajunge cu cercetarea omului până la punctul până la care s-au dezvoltat ele astăzi, dar că, dacă vrem să ne